

parler que de l'Occident) par les formes déclinées; et cependant, à nouveau, le dernier stade n'est atteint, celui d'une complète anthroponymisation, que chez les Protestants français, avec Christ - alors que chez les Catholiques cette habitude n'est encore que récente: le Christ (lə krist), forme coutumière, est concurrencée par la prononciation marquée [kri] dans le composé Jésus-Christ [Yanik le Boulicaut 1990, p. 178].

Ainsi avons-nous avec ces termes un résumé de tout le processus des lectures bibliques qui ont été faites: adoption du terme originel, adoption du terme qui en était la traduction, intégration de l'un comme de l'autre - mais encore refus des stades ultérieurs, ceux de la traduction et de la réactualisation. On entend bien parfois un L'Oint du Seigneur, mais ce qui veut ainsi être une traduction ne prend pas suffisamment en compte l'évolution ultime du sémantisme dans la Bible, araméen après hébreu - et, aussi bien, le phonétisme du mot français. Ce mélange d'adaptation par la traduction, de conservatisme et dévolutionnisme se trouve illustré dans la formule courante Seigneur Jésus-Christ. Nous y trouvons en premier lieu un terme qui n'est pas dérivé du latin ayant la même signification (à savoir Dominus) mais qui est le décalque d'un terme ayant une signification passablement différente (Senior plus ancien; la dérivation, et non plus le décalque "savant" est (mon)sieur et sire), et la traduction d'un sémitisme des premiers Chrétiens. En deuxième lieu, nous avons un terme simplement transcrit de l'hébreu et soumis à une phonologie française. En troisième et dernier lieu, nous avons un mot qui est la transcription d'un terme grec, lui-même traduction d'un terme araméen. L'expression Seigneur Jésus-Christ est "latin + hébreu + grec". C'est un chef d'œuvre, non pas seulement de curiosité linguistique mais de succès linguistique dans une expression religieuse. Donc la traduction consiste à transmettre fidèlement un message. Il démontre que, après labeur des traducteurs et confrontation des méthodes, avec complémentarité des procédés et des résultats, incluant adoption de nouveaux éléments et adaptation détraçés, tenant impérativement compte des contextes aussi bien dans le texte que dans l'usage prévu de son œuvre, l'esprit humain peut arriver à dépasser les limites matérielles des signes graphiques et des signes phoniques, et peut exprimer linguistiquement la profondeur et la variété des concepts qu'il engendre, tout comme il peut surmonter les limites du temps et de l'espace, des sociétés et des modes de pensée. Tout traducteur qui peine s'en trouve réconforté!

Література

Bossard M. Le vocabulaire de la Bible française / Maurice Bossard // Etudes de lettres. – Lausanne, 1959. – Avril-juin. – P. 61-86. Coppens J. La notion biblique de Dieu / John Coppens. – Editions J.Duculot, Gembloux, 1976. – 519 p. Kenneth Barker The NIV. The Marking of a Contemporary Translation / Kenneth Lee Barker // Academie Books. Grand Rapids. – Michigan, Zondervan Publishing House, 1986. – 60 p. La Bible Ancien et Nouveau Testament Traduit de l'hébreu et du grec en français courant – Villiers-le-Bel: Alliance biblique Universelle, 1997. – 1210 p. Marc'hadour G. Le lexique chrétien. Permanences et avatars / Germain Marc'hadour. – Angers: Université Catholique de l'Ouest. 1990. – 195 p. Odelain O., Segueineau R. Dictionnaire des noms propres de la Bible / Olivier Odelain, Robert Segueineau. – Paris : Éd. Cerf-Desclée de Brouwer, 2002. – 492 p. Yanik le Boulicaut *Onomastique biblique: des richesses de la Bible hébraïque aux usages en langues modernes*. Université Catholique de l'Ouest Institut de Perfectionnement en Langues Vivantes., 1990. – 228 p.

УДК:141.7:[316.722:81`233]

ВЯЗОВА Р.В

(Запорізький національний університет)

МОВНА ОСОБИСТІТЬ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядається роль мовної особистості в міжкультурній комунікації, її здатність успішно здійснювати спілкування з представниками інших культур. Зроблено висновок, що за допомогою мовної особистості, як носія національної культури, регулюються соціальні відносини.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, мовна особистість, культура, спілкування, мовний простір.

Вязовая Р.В. Языковая личность в контексте межкультурной коммуникации. В статье рассматривается роль языковой личности в межкультурной коммуникации, ее способность успешно общаться с представителями других культур. Сделано вывод, что с помощью языковой личности, как носителя национальной культуры, регулируются социальные отношения.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, языковая личность, культура, общение, языковое пространство.

Vyazova R. Language personality within the frame of intercultural communication. The article is concerned with the role of language personality, its capability of communicating with the representatives of different cultures successfully. The conclusion is made that with the aid of language personality as a carrier of national culture, social relationship is regulated.

Key words: intercultural communication, language personality culture, intercourse, language environment.

Радикальні зміни в житті сучасного суспільства, ступінь його розвитку, процеси глобалізації й інтеграції, постійне розширення сфер міжнародного, міжнаціонального спілкування засвідчують, що подальший розвиток людства можливий лише в умовах діалогу представників різних національно-культурних співтовариств, здатних зрозуміти і прийняти іншу культуру як рівноцінну рідній культурі.

Сучасний світ все більше набуває глобалізованого характеру існування. Однією із характерних ознак глобалізації є взаємодія як окремих людей так і окремих цивілізацій. Особливого статусу набувають відносини між цивілізаціями, в основі яких лежить міжкультурна комунікація, адже потреба народів у культурному порозумінні, прагнення пізнати духовний світ одне одного призводять до інтенсифікації комунікативних процесів, що набувають системного характеру.

Міжкультурна комунікація як особливий вид комунікації припускає спілкування між носіями різних мов і різних культур. Співставлення мов і культур виявляє не тільки загальне, універсальне, але й специфічне, національне, самобутнє, що зумовлене розбіжностями в історії розвитку народів. Міжкультурна комунікація має справу з розумінням та порозумінням, що означає: розуміти чуже і водночас бути зрозумілим. Тому, на перший план виходять питання культури як універсального контексту, що спричиняє розмаїтість людства, а також – комунікації як найголовнішого й одного із самих фундаментальних видів взаємодії між людьми.

Метою даної статті є формування мовної особистості як соціокультурного феномену в глобальних умовах міжкультурної комунікації. *Предметом* виступає міжкультурна комунікація, а *об'єктом* – мовна особистість в процесі міжкультурної комунікації. Реалізація даної мети потребує вирішення наступних *завдань*: розглянути становлення поняття “міжкультурна комунікація”; розглянути поняття “мовної особистості” з точки зору лінгвістики; визначити структуру мовної особистості; дослідити місце та роль “мовної особистості”, як носія національної культури в міжкультурних відносинах.

Міжкультурна комунікація - це соціальний феномен, сутність якого полягає у конструктивній чи деструктивній взаємодії між представниками різних культур (національних та етнічних), субкультурами в межах чітко визначеного просторово-часового континууму. У центрі міжкультурних взаємодій перебуває людина як носій загальнолюдських універсалій і культурних особливостей. Ця людина діє й взаємодіє з іншими на основі цих універсалій і особливостей у великій кількості контекстів спілкування [Подольська 2003, с. 287].

Різноманітна щодо індивідуальних особливостей людська мова у своєму внутрішньому механізмі зумовлена соціальними чинниками формування особистості, середовищем, в якому людина виховується, здобуває освіту, розвивається, виробляє певні навички, риси соціальної поведінки, характеру. У той же час необхідність лінгвістичних досліджень для взаєморозуміння народів, діалогу національних культур – факт загальноновизнаний. Мова має здатність впливати на формування і розвиток народної культури, яка, у свою чергу, персоналізується через особистість. Актуальною стає проблема взаємодії мов, культур і особистостей в умовах світової інтеграції, бо саме з культури починається духовне спілкування людей, розуміння і співпраця народів, а діалог культур актуалізується саме в спілкування особистостей. У той же час проблематика кореляції поняття “мовна особистість” у контексті міжкультурної комунікації наразі є малодослідженою і, на нашу думку, потребує детального висвітлення.

Міжкультурну комунікацію можна визначити як комплексно-мовний взаємозв'язок і взаємовідношення, в процесі яких люди, що належать до різних національних спільнот, обмінюються досвідом, духовними цінностями, думками. Культура такого спілкування залежить від загального рівня мовців, від їх уміння дотримуватися загальнолюдських етичних норм. Міжкультурну комунікацію варто розглядати як поліфункціональне явище, що включає, по-перше, знання норм, принципів комунікативної поведінки в іншому соціокультурному середовищі, вміння переводити їх у площину міжкультурних відносин; по-друге, формування специфічних якостей – здатності до емпатії, самооцінки, володіння міжкультурною компетенцією.

Тому, в останні роки значно зріс інтерес до проблеми вивчення особистості як такої. Дане явище обумовлено перш за все тим, що в умовах глобальної комунікації та вільного доступу до інформації, можливості людини різко розширилися. Стало очевидним еволюційне зростання особистості, почала змінюватися її значущість як об'єкта дослідження, в залежності від тієї чи іншої наукової дисципліни. В якості пріоритетного об'єкта дослідження поняття “особистість” можна зустріти в психології, філософії, культурології, мовознавстві, літературі та ряді інших наук. Мовознавці звернулися до “людського чинника”, до носія мови – людини, особистості, яка говорить. Мовознавці направили свої інтереси в область дослідження мовних повідомлень з урахуванням мовленнєвого впливу як важливого засобу людського спілкування. Тому, на сьогодні важливою є здатність мовної особистості успішно здійснювати спілкування з представниками інших культур. Завдяки дослідженням в галузі соціолінгвістики (О. Ахманова, Л. Нікольський, Ю. Дешерієв та ін.), лінгвокультурології (Є. Верещагін, Д. Гудков, П. Донець, В. Костомаров, І. Ольшанський, Ю. Степанов та ін.), етнолінгвістики (К. Батурина, А. Герд, В. Жайворонок, В. Кононенко та ін.), психолінгвістики (І. Зимня, Ю. Караулов, Г. Колшанський, В. Красних та ін.), теорії міжкультурної комунікації (А. Вежбицька, Г. Єлізарова, Ю. Серебрякова, С. Тер-Минасова

та ін.) стало очевидно, що для повноцінного спілкування певною мовою необхідно знати не лише мовний матеріал, але й специфічні поняття, властиві певній етноспільноті, володіти позамовними знаннями, пов'язаними з культурою і звичаями цієї спільноти людей. Відсутність таких знань є перешкодою для побудови повноцінного спілкування і викликає непорозуміння через певні відмінності між комунікативно-мовними спільнотами у наборі знань про світ.

Мовна особистість – це система, яка виникає в суспільстві і розвивається, ґрунтуючись на здатності вираження і закріплення соціальних відносин і взаємодій. Вона – умова і продукт культури. За допомогою мовної особистості регулюються соціальні відносини, зберігається історична і культурна пам'ять народів. Діяльність мовної особистості повинна відповідати таким соціальним регулятивам, як принцип співпраці, інформативна адекватність ситуації, інтеграція та адаптація до ціннісно-нормативної системи суспільства, відповідність варіативності суспільних відносин. Пропоноване для введення в науковий обіг поняття „мовна особистість” передбачає розгляд її мовної складової як системно-культурного „ферменту” та механізму її розвитку, і як особистісно-формуючого ансамблю, того, як характер освоєння мовної культури впливає на особистісні та соціальні якості людини.

У перші десятиліття ХІХ ст. В. Гумбольдт започаткував напрямок досліджень, який розробляв питання зв'язку мови з мисленням людини, її внутрішнім світом та культурними цінностями. В науці цей напрямок одержав назву антропоцентричного, що підкреслювало пріоритети психологічного й етносоціологічного елементів та концентрацію уваги на людській особистості як носії та творцеві мовної картини світу. І. Бодуен де Куртене в своїх наукових пошуках розглядав мовну особистість як осередок соціально-мовних форм і норм колективу, як фокус схрещення і поєднання різних соціально-мовних категорій, а також відображення норм мовної свідомості. Антропоцентрична парадигма сучасного мовознавства зумовила актуальність лінгвістичних досліджень, присвячених національно-культурній своєрідності мови. Лінгвістика звернулась до людського чинника в мові, до виявлення того, як суб'єкт мовлення використовує мову в залежності від його комунікативного потенціалу, від фону загальних знань про світ. Людині як суб'єкту, що усвідомлює й говорить певною мовою, приписують активну роль у формуванні мовних одиниць [Болдырев 2001, с. 123]. У контексті сучасних лінгвістичних досліджень антропоцентричність зосереджує увагу на особливості ролі людини, її свідомості, світобаченні в організації й використанні мови як засобу спілкування, зберігання, переробки й передачі знань. З позиції антропоцентричної парадигми людина пізнає світ шляхом усвідомлення себе, своєї теоретичної й предметної діяльності у ньому, визначаючи ієрархію цінностей, що проявляється в мові [Милованова 2005, с. 119-124]. Відтак закономірним стало введення поняття “мовної особистості” з її поведінковими, мовленнєво-поведінковими, когнітивними й ціннісними характеристиками. Через те, що увага в лінгвістичних науках фокусується на носії мови, а самі когнітивні аспекти функціонування особистості, інтелект проявляються у мові, поняття мовної особистості стає в межах антропоцентричної парадигми одним з центральних.

Лінгвіст Л. Вайсгербер стверджує про залежність всього життя людини від рідної мови, а також про взаємозв'язок рідної мови і духовного формування людини [Вайсбергер 1993, с. 102]. У цьому відношенні справедливим є висловлювання В.В. Воробйова: “Особистість – осередок взаємозв'язку культури та мови, діалектики їх розвитку. Тому про особистість можна говорити тільки як про мовну особистість, як про втілену в мові” [Воробьев 1998, с. 26].

Сама соціальна сутність мови полягає в тому, що вона існує, перш за все, в мовній свідомості – колективній та індивідуальній. Мова є невід'ємним компонентом свідомості, її інструментом і виступає як посередник між людиною і картиною світу, відображений ним у мовних формах. Мова конкретної людини не існує сама по собі. Вона формується мовою інших людей, які належать одному народу, мають загальну культуру і традиції. Крім цього, пов'язане з поняттям “мовна особистість” поняття “мовна свідомість” знайшло відображення в працях І.А. Бодуена де Куртене, Р.О. Якобсона та інших. Безпосереднім носієм мовної свідомості є мовна особистість, тобто людина, яка існує в мовному просторі – у спілкуванні, в стереотипах поведінки, зафіксованих в мові, в значеннях мовних одиниць та значеннях текстів. Сучасні уявлення про мову базуються на чотирьох фундаментальних її властивостях – історичному характерові розвитку, психічній природі, системно-структурних основах її будови, соціально зумовленому характерові виникнення і вживання. При розгляді мовної особистості як об'єкта лінгвістичного вивчення враховується взаємодія усіх цих властивостей, тому що особистість – зосередження і результат соціальних законів; вона продукт історичного розвитку нації; її мотиваційні нахили, що виникають із взаємодії біологічних спонукань та соціальних, фізичних умов належать до психічної сфери; особистість створює мову і водночас послуговується знаковими, тобто системно-структурними за своєю природою, утвореннями. Вивчення мовної особистості у вітчизняній лінгвістиці тісно пов'язане з ім'ям Ю.Н. Караулова. Під

мовною особистістю він розуміє “сукупність здібностей і характеристик людини, які зумовлюють створення нею мовних творів (текстів), які розрізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною і точністю відображення дійсності, визначеною мовною спрямованістю” [Караулов 1987, с. 3]. Людина входить в комунікацію як особистість з усіма властивими їй рисами. Структура мовної особистості, на думку вченого, уявно складається з трьох рівнів: 1) вербально-семантичного; 2) лінгво-когнітивного; 3) прагматичного. Вербально-семантичний рівень (іноді його називають лексикон) передбачає для мовця володіння лексико-граматичним фондом мови. На цьому рівні ми можемо констатувати нестандартність, неповторність вербальних асоціацій, які самі по собі ще не дають відомостей про мовну особистість, про більш складні рівні її організації. При вивченні мовної особистості враховується інтелектуальний рівень її мови. Мовний інтелектуалізм індивідуума простежується уже на лінгво-когнітивному рівні вивчення мовної особистості (іноді його називають тезаурусним рівнем). Одиницями цього рівня є поняття, ідеї, концепти, які формують у кожній мовній індивідуальності більш чи менш упорядковану “картину світу”, що називається тезаурус і відображає ієрархію цінностей. Лінгво-когнітивний рівень структури мовної особистості та її аналізу передбачає розширення значення і перехід до знань, отже, охоплює інтелектуальну сферу особистості. Прагматичний рівень (прагматикон) аналізу мовної особистості включає виявлення і характеристику мотивів, цілей, інтересів, системи соціальних ролей, установок й інтенціональностей, які керують індивідуумом у процесі комунікації, його розвитком, поведінкою і в кінцевому результаті визначають ієрархію значень і цінностей у його мовній моделі світу. Орієнтація одиниць мотиваційного рівня повинна бути прагматичною, і тому тут слід говорити про комунікативно-діяльнісні потреби особистості. Цей рівень забезпечує в аналізі мовної особистості закономірний і зумовлений перехід від оцінок її мовної діяльності до осмислення реальної діяльності у світі. Саме на основі трирівневої моделі мовної особистості, поєднуючи здібності людини й особливості породжуваних нею текстів, і визначається дефініція поняття “мовної особистості”.

Мовну особистість характеризує також поняття “індивідуальний стиль спілкування”. Саме особистість володіє мовленнєвою ситуацією, вона може піднятися над обставинами спілкування, спрямовувати в необхідному напрямку розвиток спілкування. Включена в спілкування, вона водночас творить його. А це означає, що в спілкуванні втілюються темпераменти, здатність до здійснення певних видів діяльності, зокрема комунікативної, домінуючі почуття і мотиви діяльності, індивідуальні психологічні особливості, тощо. Людина входить в комунікацію як особистість з усіма властивими їй рисами. З огляду на це виокремлюють гармонійний, конфліктний та імпульсивний типи особистостей. Гармонійний тип характеризується пластично-динамічною установкою, плановою поведінкою, втіленою в домінування чітких стратегій, когерентністю (зв'язністю, логічністю розвитку) теми, що розвивається; домінуванням маркерів упевненості; позитивним ставленням до загальної теми спілкування; дотриманням соціальних схем і норм; відсутністю вираженої боротьби за роль комунікативного лідера; здатністю змінювати установку під впливом аргументації; підтриманням усіх принципів кооперації. Конфліктний тип. Йому властива грубо-статична установка, імпульсивність, бажання лідерства у спілкуванні, егоцентричність мовлення, порушення когерентності теми розмови; відхід від соціальних норм і схем; домінування модальних маркерів зі значенням непевності, наявність іронії, сарказму, конфліктне зіткнення інтенцій. Імпульсивний тип. Це “раб” ситуації спілкування. Характеризується бажанням отримати лідерство у спілкуванні, порушенням соціальних норм і схем, швидкою зміною точок зору на одне і те ж саме явище; схильністю до негативної оцінки соціальних чинників, швидкої зміни тем спілкування. Партнери спілкування можуть легко впливати на нього.

Мовна особистість трактується також як глибоко національний феномен. Національне пронизує всі рівні організації мовної особистості, на кожному з них набуваючи своєрідної форми втілення. Статичний та інваріантний характер національного в структурі мовної особистості відбивається у самій мові в динамічній, історичній її складовій. Як відомо з психології, головною ознакою особистості є наявність свідомості і самосвідомості. Тоді головна ознака мовної особистості – наявність мовної свідомості і мовної самосвідомості. Поняття мовної свідомості наближається до таких понять, як мовна картина світу, стратегія і тактика мовної поведінки. Говорячи про мовну свідомість особистості, ми повинні мати на увазі ті особливості мовної поведінки індивідуума, які визначаються комунікативною ситуацією, його мовним і культурним статусом, соціальною належністю, статтю, віком, психічним типом, світоглядом, особливостями біографії та іншими константними і змінними параметрами особистості. Мовна самосвідомість – це усвідомлення своєї чи чужої мовної поведінки, частина культурної самосвідомості.

Важливе значення для ефективної комунікації має культурне середовище, в якому сформувалися комуніканти. Адже, культура – це є вираження людської здатності адаптуватися до навколишньої дійсності, в силу чого культура – феномен насамперед динамічний. В даному випадку доцільним, на

нашу думку, розглянути такі поняття, як “культурний концепт” і “культурний стандарт”. У когнітивній лінгвістиці під концептом зазвичай розуміється “оперативна змістовна одиниця пам’яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної в людській психіці”. Багато дослідників підкреслюють значущість культурних чинників формування концептів. У концепті представлені оціночні норми і стереотипи, моделі поведінки та узагальнені схеми ситуацій. Культурні концепти визначають мовну поведінку мовної особистості. Своєрідність національно-культурних стандартів особливо гостро відчувається в міжкультурній комунікації, коли людина стикається з несподіваною для себе поведінкою співрозмовників. Щоб зрозуміти причину таких комунікативних ситуацій, щоб оволодіти чужим для себе культурним стандартом, необхідно знайти відповідь на питання: чому люди іншої культури дотримуються саме таких правил поведінки і поважають саме такі цінності. Оскільки співрозмовники далеко не завжди можуть і хочуть відмовитися від своїх культурних упереджень, пов’язаних зі своїми культурними стандартами, то виникає взаємне нерозуміння. Крім того, воно може виникнути і внаслідок недостатньої культурологічної підготовленості комунікантів, навіть при всьому їхньому бажанні йти назустріч один одному. Певним чином мовна особистість зустрічається з проблемами міжкультурного непорозуміння, зумовленими відмінностями в культуроспецифічних нормах комунікації. Для подолання міжкультурних непорозумінь, перш за все, треба звернути увагу на мовне виховання, яке відіграє велику роль у громадському самоутвердженні й самовизначенні кожного індивідуума. Завдяки знанню мови усвідомлюється зв’язок з традиціями свого народу, глибшає розуміння історії рідного краю, розкривається зміст духовної культури соціуму. Мовне виховання – це шліфування, розвиток думки, почуттів, виховання естетичної сприйнятливості до цінностей світової культури й осмислення серед них місця культури свого народу.

Природно, що виховання мовної особистості не може обійтися без опори на національну мову, на мовні знаки національної культури. Тільки той, хто засвоює мовну культуру в усій її сукупності й багатогранності, здатен стати творцем мовних цінностей. Мовна особистість формується на основі рідної мови, а розвивається, розширює свої мовно-культурні обрії шляхом засвоєння інших мов. І саме ґрунтова базова мовна освіта має забезпечити використання мови в міжкультурних контактах. Не меншу роль для ефективної комунікації відіграє формування комунікативної компетенції. Комунікативна компетенція – здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, це певна сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Саме, комунікативна компетенція дозволяє людині бути не просто мовцем, а членом соціально-зумовленої системи спілкування, вона передбачає уміння змінювати глибину і коло спілкування, зрозуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню.

Виходячи з вище сказаного можна зробити *висновок* про те, що значущість мовної особистості в міжкультурному спілкуванні у всіх сферах практичної діяльності на сьогоднішній день стає дуже актуальною. Для ефективного міжкультурного діалогу мовна особистість, яка, в свою чергу, виступає носієм національної культури, повинна володіти базовими знаннями про культуру свого народу, мати уявлення про іншу культуру, та насамперед вміти встановлювати та підтримувати міжкультурні контакти з носіями іншої культури – тобто володіти комунікативною компетенцією.

Результати і перспективи подальшого дослідження. Розгляд мовної особистості взагалі, незалежно від національної специфіки її мови, неминуче залишається схематичним. Тому, в подальшому слід звернути увагу на необхідність вивчення мовної здатності людини у зв’язку з процесами соціалізації, з широким соціальним контекстом, у якому протікає мовна діяльність людей.

Література

- Болдырев Н.Н.* Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии / Болдырев Н.Н. – Тамбов: Изд-во Тамбовск. гос. ун-та, 2001. – 123 с. *Вайсгербер Й.Л.* Родной язык и формирование духа / Вайсгербер Й.Л. [перевод с нем]. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1993. – С. 102. *Воробьев В.В.* Языковая личность и национальная идея / В.В. Воробьев // Народное образование. – 1998. – № 5. – С. 26. *Караулов Ю.Н.* Русский язык и языковая личность / Караулов Ю.Н. – М.: Наука, 1987. – С. 3. *Милованова Л.А.* Языковая личность: лингводидактические характеристики / Л.А. Милованова // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – Волгоград, 2005. – № 3 – С. 119-124. *Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Иванова К.А.* Культурологія : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Иванова К.А. – К.: Мінохоронздрав України. Нац. фармацевтич. ун-т, 2003. – 287 с.